

04 Ιουλίου 2023

**Προτάσεις ενώπιον Μελών ΠΔΣ αναφορικά με την τροποποίηση των περι
Δεοντολογίας Κανονισμών**

1. Προτεινόμενη Τροποποίηση, με προσθήκη κειμένου, επί του λεκτικού του Κανονισμού με αριθμό 14 παράγραφος (1) περί Προστασίας του Επαγγελματικού Απορρήτου, ούτως ώστε να προβλέπει τα ακόλουθα (**έμφαση ως προς την προτεινόμενη προσθήκη κειμένου**):

‘14.—(1) Το επαγγελματικό απόρρητο του δικηγόρου αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες και πρωταρχικό δικαίωμα και υποχρέωση, **στο προστατευτικό πεδίο του οποίου εμπίπτει όχι μόνον η δραστηριότητα της υπερασπίσεως αλλά και η παροχή οποιονδήποτε νομικών συμβουλών, τόσο ως προς το περιεχόμενο, όσο και ως προς την ύπαρξη της παροχής, των νομικών συμβουλών.**’

Αιτιολόγηση Προτεινόμενης Τροποποίησης:

- 1.1 Η εν λόγω τροποποίηση αντικατοπτρίζει το νέο νομικό καθεστώς που προέκυψε αναφορικά με την Προστασία του Επαγγελματικού Απορρήτου των Δικηγόρων, η οποία ενισχύθηκε και επεκτάθηκε ως προς το πεδίο εφαρμογής της από την πρόσφατη **Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 8ης Δεκεμβρίου 2022 στην Υπόθεση C-694/20, με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Grondwettelijk Hof (Συνταγματικό Δικαστήριο, Βέλγιο) με απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο ΔΕΕ στις 21 Δεκεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης, Orde van Vlaamse Balies, IG, Belgian Association of Tax Lawyers, CD, JU κατά Vlaamse Regering (η εν λόγω Απόφαση του ΔΕΕ είναι προσβάσιμη, στην Ελληνική γλώσσα, στην ιστοσελίδα με ηλεκτρονική διεύθυνση <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CJ0694>), όπου, μεταξύ άλλων, αποτυπώθηκαν οι ακόλουθες Αρχές Δικαίου, με ιδιαίτερη έμφαση στις Αιτιολογικές Σκέψεις 27 – 28, και 54 – 56, της εν λόγω Απόφασης:**

‘27 Όσον αφορά το κύρος του άρθρου 8αβ, παράγραφος 5, της τροποποιημένης οδηγίας 2011/16 υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη, από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτει ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ προστατεύει την εμπιστευτικότητα οποιασδήποτε αλληλογραφίας μεταξύ ιδιωτών και παρέχει αυξημένη προστασία στην επικοινωνία μεταξύ των δικηγόρων και των πελατών τους (πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Michaud κατά Γαλλίας, CE:ECHR:2012:1206JUD001232311, §§ 117 και 118). Όπως και η διάταξη αυτή, στο προστατευτικό πεδίο της οποίας εμπίπτει όχι μόνον η δραστηριότητα της υπερασπίσεως αλλά και η παροχή νομικών συμβουλών, το άρθρο 7 του Χάρτη

διασφαλίζει κατ' ανάγκη το απόρρητο της παροχής νομικών συμβουλών τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς την ύπαρξή της. Πράγματι, όπως επισήμανε το ΕΔΔΑ, τα πρόσωπα που συμβουλευονται δικηγόρο μπορούν ευλόγως να αναμένουν ότι η μεταξύ τους επικοινωνία θα παραμείνει ιδιωτική και εμπιστευτική [απόφαση της 9ης Απριλίου 2019, Altay κατά Τουρκίας (No 2), CE:ECHR:2019:0409JUD001123609, § 49]. Ως εκ τούτου, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, είναι επιβεβλημένο τα πρόσωπα αυτά να μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη ότι ο δικηγόρος τους δεν θα αποκαλύψει σε κανέναν, χωρίς τη συγκατάθεσή τους, ότι τους παρέχει συμβουλές.

28 Η ειδική προστασία που παρέχουν το άρθρο 7 του Χάρτη και το άρθρο 8, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ στο επαγγελματικό απόρρητο των δικηγόρων, το οποίο συνεπάγεται πρωτίστως ορισμένες υποχρεώσεις εις βάρος τους, δικαιολογείται από την ανάθεση στους δικηγόρους μιας θεμελιώδους αποστολής σε μια δημοκρατική κοινωνία, ήτοι της υπεράσπισης των πολιτών (απόφαση του ΕΔΔΑ της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Michaud κατά Γαλλίας, CE:ECHR:2012:1206JUD001232311, §§ 118 και 119). Η θεμελιώδης αυτή αποστολή περιλαμβάνει, αφενός, την απαίτηση, της οποίας η σπουδαιότητα αναγνωρίζεται σε όλα τα κράτη μέλη, να έχει κάθε πολίτης τη δυνατότητα να απευθύνεται ελεύθερα στον δικηγόρο του, του οποίου το επάγγελμα περιλαμβάνει, από την ίδια τη φύση του, το καθήκον παροχής, κατά τρόπο ανεξάρτητο, νομικών συμβουλών σε όλους όσους τις χρειάζονται και, αφετέρου, τη συνακόλουθη υποχρέωση πίστωσης του δικηγόρου έναντι του πελάτη του (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαΐου 1982, AM & S Europe κατά Επιτροπής, 155/79, EU:C:1982:157, σκέψη 18).

42 Ως εκ τούτου, πρέπει να εξακριβωθεί, κατ' αρχάς, αν η υποχρέωση γνωστοποίησης, την οποία προβλέπει το άρθρο 8αβ, παράγραφος 5, της τροποποιημένης οδηγίας 2011/16, ανταποκρίνεται σε σκοπό γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση. **Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, πρέπει, εν συνεχεία, να εξακριβωθεί, πρώτον, ότι είναι κατάλληλη για την επίτευξη του σκοπού αυτού, δεύτερον, ότι η επέμβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα σεβασμού της επικοινωνίας μεταξύ των δικηγόρων και των πελατών τους, η οποία ενδέχεται να απορρέει από την εν λόγω υποχρέωση γνωστοποίησης, περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο, υπό την έννοια ότι ο επιδιωκόμενος σκοπός δεν θα μπορούσε ευλόγως να επιτευχθεί κατά τρόπο εξίσου αποτελεσματικό με άλλα μέσα τα οποία να θίγουν λιγότερο το δικαίωμα αυτό και, τρίτον, εφόσον συντρέχει όντως τέτοια περίπτωση, ότι η εν λόγω επέμβαση δεν είναι δυσανάλογη προς τον εν λόγω σκοπό, εκτίμηση η οποία απαιτεί ιδίως να γίνει στάθμιση μεταξύ της σημασίας του σκοπού και της σοβαρότητας της εν λόγω επεμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2022, Luxembourg Business Registers και Sovim, C-37/20 και C-601/20, EU:C:2022:912, σκέψη 66).**

44 Η δε καταπολέμηση του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού και η πρόληψη του κινδύνου φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής συνιστούν σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση, υπό την έννοια του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, οπότε είναι επιτρεπτή η επιβολή περιορισμού στην άσκηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο του 7 [πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2020, État luxembourgeois (Δικαίωμα προσφυγής κατά αιτήματος παροχής πληροφοριών σε φορολογικά θέματα), C-245/19 και C-246/19, EU:C:2020:795, σκέψη 87].

52 Πράγματι, αφενός, η υποχρέωση υποβολής πληροφοριών την οποία υπέχουν οι άλλοι ενδιαμέσοι οι οποίοι δεν δεσμεύονται από το επαγγελματικό απόρρητο και, ελλείψει τέτοιων

ενδιαμέσων, η υποχρέωση την οποία υπέχει ο ενδιαφερόμενος φορολογούμενος διασφαλίζουν, κατ' αρχήν, ότι η φορολογική αρχή ενημερώνεται για τυχόν δηλωτέες διασυννοριακές ρυθμίσεις. Επιπλέον, η φορολογική αρχή μπορεί, αφού λάβει μια τέτοια πληροφορία, πρώτον να ζητήσει, εν ανάγκη, συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με την επίμαχη διασυννοριακή ρύθμιση απευθείας από τον ενδιαφερόμενο φορολογούμενο, ο οποίος θα μπορεί τότε να απευθυνθεί στον δικηγόρο του προκειμένου να αναζητήσει τη βοήθειά του, ή, δεύτερον, να ελέγξει τη φορολογική κατάσταση του εν λόγω φορολογούμενου.

53 Αφετέρου, λαμβανομένης υπόψη της προβλεπόμενης από το άρθρο 8αβ, παράγραφος 5, της τροποποιημένης οδηγίας 2011/16 απαλλαγής από την υποβολή πληροφοριών, η αποκάλυψη στη φορολογική αρχή της ταυτότητας του δικηγόρου-ενδιαμέσου και της εκ μέρους του παροχής νομικών συμβουλών δεν θα επιτρέψει, εν πάση περιπτώσει, στην εν λόγω αρχή να απαιτήσει από αυτόν πληροφορίες χωρίς τη συγκατάθεση του πελάτη του.

54 Ωστόσο, κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή υποστήριξε, κατ' ουσίαν, ότι η αποκάλυψη αυτή της ταυτότητας του δικηγόρου-ενδιαμέσου και της εκ μέρους του παροχής νομικών συμβουλών είναι αναγκαία για να δοθεί η δυνατότητα στη φορολογική αρχή να εξακριβώσει αν αυτός επικαλείται δικαιολογημένα το επαγγελματικό απόρρητο.

55 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

56 Βεβαίως, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 8αβ, παράγραφος 5, δεύτερο εδάφιο, της τροποποιημένης οδηγίας 2011/16 διευκρινίζει ότι οι δικηγόροι-ενδιάμεσοι δύνανται να έχουν δικαίωμα απαλλαγής δυνάμει του πρώτου εδαφίου της εν λόγω παραγράφου μόνον εφόσον δραστηριοποιούνται εντός των ορίων των συναφών εθνικών νόμων οι οποίοι διέπουν το επάγγελμά τους. Εντούτοις, σκοπός των υποχρεώσεων υποβολής πληροφοριών και γνωστοποιήσεως, τις οποίες προβλέπει το άρθρο 8αβ της οδηγίας, δεν είναι να ελεγχθεί αν οι δικηγόροι-ενδιάμεσοι δραστηριοποιούνται εντός των ορίων αυτών, αλλά να καταπολεμηθούν οι δυνητικά επιθετικές φορολογικές πρακτικές και να αποτραπεί ο κίνδυνος φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής, εξασφαλιζόμενου ότι οι πληροφορίες σχετικά με τις δηλωτέες διασυννοριακές ρυθμίσεις διαβιβάζονται στις αρμόδιες αρχές.

57 Όπως, όμως, προκύπτει από τις σκέψεις 47 έως 53 της παρούσας αποφάσεως, η εν λόγω οδηγία διασφαλίζει μια τέτοια ενημέρωση της φορολογικής αρχής, χωρίς να είναι αναγκαία προς τούτο η αποκάλυψη στην εν λόγω αρχή της ταυτότητας του δικηγόρου-ενδιαμέσου και της εκ μέρους του παροχής νομικών συμβουλών.

66 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι στο υποβληθέν ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 8αβ, παράγραφος 5, της τροποποιημένης οδηγίας 2011/16 είναι ανίσχυρο υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη, στο μέτρο που η εφαρμογή του από τα κράτη μέλη επιβάλλει κατ' αποτέλεσμα στον δικηγόρο ο οποίος ενεργεί ως ενδιάμεσος, υπό την έννοια του άρθρου 3, σημείο 21, της οδηγίας, σε περίπτωση που απαλλάσσεται από την υποχρέωση υποβολής πληροφοριών, η οποία προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 8αβ της οδηγίας, λόγω του επαγγελματικού απορρήτου από το οποίο δεσμεύεται, να γνωστοποιεί χωρίς καθυστέρηση σε κάθε άλλον ενδιάμεσο ο οποίος δεν είναι ο πελάτης του τις υποχρεώσεις υποβολής πληροφοριών τις οποίες αυτός ο άλλος ενδιάμεσος υπέχει δυνάμει της παραγράφου 6 του άρθρου 8αβ.

67 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Το άρθρο 8αβ, παράγραφος 5, της οδηγίας 2011/16/ΕΕ του Συμβουλίου, της 15ης Φεβρουαρίου 2011, σχετικά με τη διοικητική συνεργασία στον τομέα της φορολογίας και με την κατάργηση της οδηγίας 77/799/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2018/822 του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 2018, είναι ανίσχυρο υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο μέτρο που η εφαρμογή του από τα κράτη μέλη επιβάλλει κατ' αποτέλεσμα στον δικηγόρο ο οποίος ενεργεί ως ενδιάμεσος, υπό την έννοια του άρθρου 3, σημείο 21, της οδηγίας, όπως αυτή τροποποιήθηκε, σε περίπτωση που απαλλάσσεται από την υποχρέωση υποβολής πληροφοριών, η οποία προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 8αβ της οδηγίας, όπως αυτή τροποποιήθηκε, λόγω του επαγγελματικού απορρήτου από το οποίο δεσμεύεται, να γνωστοποιεί χωρίς καθυστέρηση σε κάθε άλλον ενδιάμεσο ο οποίος δεν είναι ο πελάτης του τις υποχρεώσεις υποβολής πληροφοριών τις οποίες αυτός ο άλλος ενδιάμεσος υπέχει δυνάμει της παραγράφου 6 του άρθρου 8αβ.'

- 1.2 Περαιτέρω, επισυνάπτεται αντίγραφο σχετικού **Ενημερωτικού Σημειώματος**, στην Αγγλική γλώσσα, του **Νομικού Οίκου Latham & Watkins** ημερομηνίας **06 Μαρτίου 2023** υπό τον τίτλο "**Client Alert – Commentary: CJEU Expands Scope of Legal Professional Privilege to Any Legal Advice**" που αφορά την ως άνω **Απόφαση του ΔΕΕ στην Υπόθεση C-694/20**.

- 2. Προτεινόμενη Τροποποίηση, με προσθήκη κειμένου, επί του λεκτικού του Κανονισμού με αριθμό 11 δεύτερο εδάφιο, περί της Αρχής της Ανεξαρτησίας, ούτως ώστε να προβλέπει τα ακόλουθα (έμφαση ως προς την προτεινόμενη προσθήκη κειμένου):**

Ο δικηγόρος δεν πρέπει να προβαίνει σε οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε εύλογα να εκληφθεί ως ενέργεια που υπονομεύει την ανεξαρτησία του δικηγόρου. Παραδείγματα ενεργειών που εύλογα θα μπορούσαν να εκληφθούν ως ενέργειες που υπονομεύουν την ανεξαρτησία του δικηγόρου περιλαμβάνουν, χωρίς περιορισμό τα ακόλουθα:

....

Υ(δ) συμμετοχή, με οιονδήποτε τρόπο οποιουδήποτε μή Δικηγόρου στη μετοχική δομή ή στον καταμερισμό αμοιβής για προς επαγγελματικές υπηρεσίες του Δικηγόρου, Δικηγορικής Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης ή Ομόρρυθμης ή Ετερόρρυθμης εταιρεία όπου οι Συνέταιροι είναι Δικηγόροι'.

Αιτιολόγηση Προτεινόμενης Τροποποίησης:

- 2.1 Η εν λόγω προτεινόμενη τροποποίηση ενισχύει την εφαρμογή της Αρχής της Ανεξαρτησίας και είναι σύμφωνη με το επισυνημμένο Ψήφισμα της Έκτακτης

Γενικής Συνέλευσης του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας ημερομηνίας 25 Οκτωβρίου 2022, αντίγραφο του οποίου επισυνάπτεται.

- 2.2 Αντίγραφο της σχετικής εισήγησης - υπομνήματος που υπέβαλε το Δικηγορικό μας Γραφείο Λ. ΠΑΠΑΦΙΛΙΠΠΟΥ & ΣΙΑ ΔΕΠΕ ενώπιον του Μελών του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας μαζί με την αντίστοιχη νομική αιτιολόγηση επισυνάπτεται. Περαιτέρω, αποστέλλεται επιπρόσθετο υποστηρικτικό υλικό που είχε τεθεί ενώπιον της Έκτακτης Γενικής Συνέλευσης του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας.
- 2.3 Η εν λόγω προτεινόμενη τροποποίηση είναι σύμφωνη με τη Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), και προηγουμένως του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), ως αντικατοπτρίζεται στις ακόλουθες δύο Αποφάσεις που εκδόθηκαν κατά τα έτη 2020 και 2002 αντίστοιχα:

2.3.1 Το ΔΕΕ, στην **Απόφαση του ημερομηνίας 27 Φεβρουαρίου 2020 στην Υπόθεση C-384/18 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου¹**, όσον αφορά τις υπηρεσίες στην Εσωτερική Αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους περιορισμούς στις πολλαπλών ειδικοτήτων δραστηριότητες των Λογιστών, **σε αντιπαράβολή με το επάγγελμα του Δικηγόρου**, ανέφερε αυτολεξεί, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα, στις κάτωθι αναφερόμενες παραγράφους – αιτιολογικές σκέψεις της εν λόγω Απόφασης (**δική μας έμφαση**):

«35 Τέλος, όσον αφορά την ανάγκη διασφάλισης της ποιότητας των υπηρεσιών των λογιστών, η Επιτροπή εκτιμά ότι κανένα επιχείρημα σχετικό με το επάγγελμα του δικηγόρου δεν μπορεί να προβληθεί κατ' αναλογία σε σχέση με το επάγγελμα του λογιστή του IPCF καθόσον τα δύο επαγγέλματα δεν είναι συγκρίσιμα. Υποστηρίζει ότι η συλλογιστική που ανέπτυξε το Δικαστήριο στην απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, Wouters κ.λπ. (C-309/99, EU:C:2002:98), δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό κρίση υπόθεση δεδομένου ότι το αιτιολογικό της απόφασης εκείνης, το οποίο αφορά την ανεξαρτησία του δικηγόρου, αφενός, και την τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου και την ανάγκη αποφυγής συγκρούσεων συμφερόντων, αφετέρου, στηρίζεται στην ιδιαίτερη φύση του δικηγορικού επαγγέλματος που το διαφοροποιεί από τα άλλα επαγγέλματα. Συνεπώς, το εν λόγω θεσμικό όργανο θεωρεί ότι η σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ της δραστηριότητας του λογιστή του IPCF, αφενός, και των δραστηριοτήτων του μεσίτη ασφαλίσεων, του ασφαλιστικού πράκτορα, του μεσίτη ακινήτων, καθώς και όλων των δραστηριοτήτων παροχής τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, αφετέρου, δεν αποδεικνύεται και, εν πάση περιπτώσει, δεν μπορεί να είναι σοβαρότερη από εκείνη που εξετάστηκε στην εν λόγω απόφαση.

39 Το Βασίλειο του Βελγίου θεωρεί ότι η συλλογιστική που αναπτύχθηκε στην απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, Wouters κ.λπ. (C-309/99, EU:C:2002:98), κατά την οποία αρκεί «κάποιος μορφής ασυμβίβαστο» μεταξύ των υποχρεώσεων που απορρέουν από το επάγγελμα του δικηγόρου και εκείνων που απορρέουν από το επάγγελμα του ορκωτού λογιστή για να δικαιολογηθεί η

¹ Η σχετική Απόφαση του ΔΕΕ είναι προσβάσιμη στην Ελληνική γλώσσα στην ιστοσελίδα του ΔΕΕ με ηλεκτρονική διεύθυνση <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A55E70B036873D7823A7BF322844053F?text=&docid=223848&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=436623>.

απαγόρευση της από κοινού άσκησης των δύο αυτών επαγγελματιών, μπορεί να εφαρμοστεί εν προκειμένω.

49 **Εν προκειμένω, κατά πρώτον, όσον αφορά το αν ασκεί επιρροή η απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, Wouters κ.λπ. (C-309/99, EU:C:2002:98), επισημαίνεται ότι η συλλογιστική που αναπτύχθηκε στην απόφαση εκείνη δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό κρίση υπόθεση. Ειδικότερα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 56 έως 58 των προτάσεών του, το Δικαστήριο, στην εν λόγω απόφαση, απεφάνθη επί του επαγγέλματος του ορκωτού λογιστή στο πλαίσιο σύγκρισης μεταξύ του επαγγέλματος του δικηγόρου και εκείνου του ορκωτού λογιστή, διακρίνοντας μεταξύ των δύο επαγγελματιών, και περιόρισε τον έλεγχό του στη συγκεκριμένη κατάσταση των δικηγόρων και των ορκωτών λογιστών στις Κάτω Χώρες.**

50 **Επιπλέον, όπως επίσης επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 60 έως 62 των προτάσεών του, το επάγγελμα του λογιστή του IPCF δεν μπορεί να εξομοιωθεί με το επάγγελμα του δικηγόρου. Ειδικότερα, σε αντίθεση με το τελευταίο αυτό επάγγελμα, το επάγγελμα του λογιστή του IPCF δεν περιλαμβάνει τη νομική εκπροσώπηση ενώπιον των δικαστηρίων, αφού, όπως δέχθηκε το Βασίλειο του Βελγίου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι λογιστές του IPCF μπορεί να μετέχουν ενδεχομένως, ως εμπειρογνώμονες όσον αφορά τον επαγγελματικό τομέα τους, αλλά δεν έχουν λάβει νομική εντολή προς εκπροσώπηση των πελατών τους ενώπιον των δικαστηρίων.**

51 **Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν αποδείχθηκε ότι η προβλεπόμενη στη βελγική νομοθεσία απαγόρευση δραστηριοτήτων πολλαπλών ειδικοτήτων μπορεί να συγκριθεί με την απαγόρευση που αποτέλεσε αντικείμενο της απόφασης της 19ης Φεβρουαρίου 2002, Wouters κ.λπ. (C-309/99, EU:C:2002:98).**

2.3.2 Το ΔΕΚ, στην Απόφαση του ημερομηνίας 19 Φεβρουαρίου 2002 στην Υπόθεση C-309/99 J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh και Price Waterhouse Belastingadviseurs BV κατά Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten², γνωστή και ως η Απόφαση στην Υπόθεση Wouters, αναφορικά με τον Εθνικό Δικηγορικό Σύλλογο της Ολλανδίας, τη Ρύθμιση της Ασκήσεως Επαγγέλματος από τον εν λόγω Δικηγορικό Σύλλογο και την Απαγόρευση Επαγγελματικών Συνεταιρισμών μεταξύ Δικηγόρων και Ορκωτών Λογιστών και τους Δικαιολογητικούς Λόγους ως προς τον Περιορισμό του Ανταγωνισμού, ανέφερε αυτολεξεί, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα, στις κάτωθι αναφερόμενες παραγράφους – αιτιολογικές σκέψεις της εν λόγω Απόφασης (**δική μας έμφαση**):

«58 Επιβάλλεται να τονιστεί, πρώτον, ότι ένας επαγγελματικός φορέας όπως είναι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος, όταν εκδίδει μια ρύθμιση όπως είναι ο Samenwerkingsverordening 1993, δεν εκπληρώνει ούτε κοινωνική αποστολή στηριζόμενη στην αρχή της αλληλεγγύης, αντιθέτως προς ορισμένους φορείς κοινωνικής ασφάλισης (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Roucet και Pistre, σκέψη 18), ούτε κάνει χρήση προνομίων που συνιστούν τυπικά γνωρίσματα της δημοσίας εξουσίας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Sat Fluggesellschaft, σκέψη 30).

² Η σχετική Απόφαση του ΔΕΚ είναι προσβάσιμη στην Ελληνική γλώσσα στην ιστοσελίδα του ΔΕΕ με ηλεκτρονική διεύθυνση <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:61999CJ0309&from=EN>.

Είναι όργανο επιφορτισμένο με τη ρύθμιση του επαγγέλματος, η άσκηση του οποίου συνιστά εξάλλου οικονομική δραστηριότητα.

60 Εν συνεχεία, και άλλα στοιχεία επιβεβαιώνουν το συμπέρασμα ότι το άρθρο 85 της Συνθήκης έχει εφαρμογή σε επαγγελματικό φορέα που έχει κανονιστικές εξουσίες, όπως είναι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος.

64 **Ενόψει των προεκτεθέντων, συνάγεται ότι ένας επαγγελματικός φορέας όπως είναι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος πρέπει να θεωρηθεί ως ένωση επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης όταν εκδίδει μια ρύθμιση όπως είναι ο Samenwerkingsverordening 1993. Η ρύθμιση αυτή αποτελεί, πράγματι, έκφραση της βουλήσεως των εκπροσώπων των μελών ενός επαγγέλματος να επιτύχουν από τα μέλη αυτά την υιοθέτηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς στο πλαίσιο της οικονομικής τους δραστηριότητας.**

65 **Δεν έχει εξάλλου σημασία το γεγονός ότι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος διέπεται από δημοσίου δικαίου ρύθμιση.**

66 **Συγκεκριμένα, το άρθρο 85 της Συνθήκης, σύμφωνα με το γράμμα του, εφαρμόζεται σε συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων και σε αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων.** Το νομικό πλαίσιο στο οποίο συνάπτονται οι συμφωνίες αυτές και λαμβάνονται οι αποφάσεις αυτές, καθώς και ο νομικός χαρακτηρισμός που δίνεται στο πλαίσιο αυτό από τις διάφορες εθνικές έννομες τάξεις δεν επηρεάζουν τη δυνατότητα εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού και, ιδίως, του άρθρου 85 της Συνθήκης (απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1985, 123/83, Clair, Συλλογή 1985, σ. 391, σκέψη 17, και την προπαρατεθείσα απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, C-35/96, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 40).

77 Το 1991, ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος, αντιμετωπίζοντας για πρώτη φορά αίτηση αναγνώρισεως επαγγελματικού συνεταιρισμού με ορκωτό λογιστή, τροποποίησε, κατόπιν ταχείας διαδικασίας, τον Samenwerkingsverordening 1972, **με μοναδικό στόχο να υπάρξει νομική βάση για την απαγόρευση των επαγγελματικών ενώσεων μεταξύ δικηγόρων και ορκωτών λογιστών.** Στο εξής, **οι δικηγόροι μπορούσαν να μετέχουν σε πολυκλαδική επαγγελματική ένωση μόνον όταν «δεν διακυβεύονται η ελευθερία και ανεξαρτησία κατά την άσκηση του επαγγέλματος, συμπεριλαμβανομένης της προασπίσεως του συμφέροντος του διαδίκου και της συνακόλουθης σχέσεως εμπιστοσύνης μεταξύ του δικηγόρου και του πελάτη του».**

78 **Η άρνηση αναγνώρισεως των ενώσεων μεταξύ δικηγόρων και ορκωτών λογιστών στηρίχθηκε στη διαπίστωση ότι τα γραφεία των ορκωτών λογιστών κατέστησαν συν τω χρόνω γιγαντιαίες οργανώσεις, οπότε ο συνεταιρισμός δικηγορικού γραφείου με ένα τέτοιο γραφείο θα έμοιαζε, κατά τον τότε Algeneme Deken (πρόεδρο) του δικηγορικού συλλόγου, «μάλλον με γάμο ποντικού με ελέφαντα παρά με ένωση εταιρών ισοδυνάμου μεγέθους».**

79 Ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος θέσπισε στη συνέχεια τον Samenwerkingsverordening 1993. Αυτός επανέλαβε την τροποποίηση του 1991 και πρόσθεσε μια επιπλέον απαίτηση, σύμφωνα με την **οποία οι δικηγόροι μπορούν**

στο εξής να μετέχουν σε επαγγελματική ένωση «υπό τη προϋπόθεση ότι το επάγγελμα καθενός από τους μετέχοντες έχει ως κύριο στόχο την άσκηση του νομικού επαγγέλματος» (άρθρο 3 του Samenwerkingsverordening 1993), γεγονός που, κατά τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης, αποδεικνύει ότι το αντικείμενο της επίμαχης στην κύρια δίκη εθνικής ρυθμίσεως αντέβαινε προς τον ανταγωνισμό.

99 Όσον αφορά τους δικηγόρους, **επιβάλλεται να υπομνηστεί εκ προοιμίου ότι, κατά πάγια νομολογία, ελλείπει ειδικών κοινοτικών κανόνων, κάθε κράτος μέλος είναι, κατ' αρχήν, ελεύθερο να ρυθμίζει την άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος στην επικράτειά του** (βλ. αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1984, 107/83, Klopp, Συλλογή 1984, σ. 2971, σκέψη 17, και την προπαρατεθείσα απόφαση Reisebüro Broede, σκέψη 37). Οι ισχύοντες για το επάγγελμα αυτό κανόνες μπορούν, ως εκ τούτου, να διαφέρουν ουσιωδώς από κράτος μέλος σε κράτος μέλος.

100 Σύμφωνα με τις ισχύουσες στις Κάτω Χώρες αντιλήψεις, όπου ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος είναι επιφορτισμένος, από το άρθρο 28 του Advocatenwet, **με τη θέσπιση ρυθμίσεων που πρέπει να διασφαλίζουν την προσήκουσα άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, οι ουσιώδεις κανόνες που θεσπίζονται προς τούτο είναι, μεταξύ άλλων, το καθήκον της τελείως ανεξάρτητης και προς το απόλυτο συμφέρον του πελάτη υπερασπίσεως του πελάτη, η ήδη μνημονευθείσα υποχρέωση αποφυγής κάθε κινδύνου συγκρούσεως συμφερόντων, καθώς και η υποχρέωση περί αυστηρής τηρήσεως του επαγγελματικού απορρήτου.**

101 Αυτές οι δεοντολογικές υποχρεώσεις έχουν όχι αμελητέες επιπτώσεις στη διάρθρωση της αγοράς των νομικών υπηρεσιών, και ιδίως στις δυνατότητες της ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος από κοινού με άλλα ελευθέρια επαγγέλματα σ' αυτή την αγορά.

102 **Υποχρεώνουν, κατ' αυτόν τον τρόπο, τον δικηγόρο να είναι ανεξάρτητος έναντι των δημοσίων αρχών, των λοιπών επιχειρηματιών και των τρίτων, από τους οποίους ουδέποτε πρέπει να επηρεάζεται. Υποχρεούται να εγγυάται, συναφώς, ότι όλες οι πρωτοβουλίες που αναπτύσσει στο πλαίσιο μιας υποθέσεως διέπονται από το αποκλειστικό συμφέρον του πελάτη.**

103 Το επάγγελμα των ορκωτών λογιστών, αντιθέτως, δεν υπόκειται, γενικώς και ειδικώς στις Κάτω Χώρες, σε παρόμοιες δεοντολογικές επιταγές.

104 Συναφώς, όπως ορθώς τόνισε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 185 και 186 των προτάσεών του, **ενδέχεται να υπάρξει κάποια μορφής ασυμβίβαστο μεταξύ της δραστηριότητας του «συμβούλου» που ασκεί ο δικηγόρος και αυτής του «ελέγχου» που ασκεί ο ορκωτός λογιστής. Από τις παρατηρήσεις του καθού της κύριας δίκης προκύπτει ότι, στις Κάτω Χώρες, ο ορκωτός λογιστής έχει ως αποστολή την πιστοποίηση των λογαριασμών. Ως εκ τούτου, προβαίνει αντικειμενικώς σε εξέταση και έλεγχο της λογιστικής των πελατών του, οπότε είναι σε θέση να κοινοποιεί σε ενδιαφερόμενους τρίτους την προσωπική του γνώμη, όσον αφορά την αξιοπιστία αυτών των λογιστικών στοιχείων. Επομένως, στο οικείο κράτος μέλος, δεν δεσμεύεται από επαγγελματικό απόρρητο**

παρόμοιο με αυτό του δικηγόρου, αντίθετα προς ό,τι προβλέπει, για παράδειγμα, το γερμανικό δίκαιο.

105 Επιβάλλεται, συνεπώς, η διαπίστωση ότι ο Samenwerkingsverordening 1993 αποσκοπεί στη διασφάλιση, στο οικείο κράτος μέλος, της τηρήσεως της ισχύουσας δεοντολογίας του δικηγορικού επαγγέλματος και ότι, δεδομένων των αντιλήψεων που κυριαρχούν στο επάγγελμα αυτό, ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος έκρινε ότι ο δικηγόρος δεν θα ήταν πλέον σε θέση να συμβουλευεί και να υπερασπίζει τον πελάτη του με ανεξαρτησία και τηρώντας αυστηρώς το επαγγελματικό απόρρητο, αν ανήκε σε μια οντότητα που είχε επίσης ως αποστολή να υποβάλλει αναφορές για τα οικονομικά αποτελέσματα των πράξεων για τις οποίες επενέβη και να τα πιστοποιεί.

106 Εξάλλου, η σώρευση των δραστηριοτήτων του νομικού ελέγχου λογαριασμών και της παροχής συμβουλών, ιδίως νομικών συμβουλών, θέτει ερωτήματα και εντός του επαγγέλματος των ορκωτών λογιστών, όπως βεβαιώνει η πράσινη βίβλος 96/C 321/01 της Επιτροπής, που επιγράφεται «Ρόλος, καθεστώς και ευθύνη του νόμιμου ελεγκτή λογαριασμών στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (JO 1996, C 321, σ. 1· βλ. ιδίως τα σημεία 4.12 και 4.14).

107 Επομένως, μια ρύθμιση όπως είναι ο Samenwerkingsverordening 1993 θεωρήθηκε ευλόγως αναγκαία για τη διασφάλιση της προσήκουσας ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος, όπως είναι οργανωμένο στο οικείο κράτος μέλος.

109 Ενόψει των στοιχείων αυτών, δεν συνάγεται ότι τα περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα, όπως αυτά που επιβάλλει στους δικηγόρους των Κάτω Χωρών μια ρύθμιση όπως είναι ο Samenwerkingsverordening 1993, υπερβαίνουν αυτό που είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της προσήκουσας ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος (βλ., υπ' αυτή την έννοια, την απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1994, C-250/92, DLG, Συλλογή 1994, σ. I-5641, σκέψη 35).

110 Ενόψει του συνόλου των προεκτεθέντων, στο δεύτερο ερώτημα επιβάλλεται να δοθεί ως απάντηση ότι μια εθνική ρύθμιση όπως είναι ο Samenwerkingsverordening 1993, την οποία θέσπισε ένας φορέας όπως είναι ο ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος, δεν παραβιάζει το άρθρο 85, παράγραφος 1 της Συνθήκης, δεδομένου ότι ο φορέας αυτός ευλόγως θεώρησε ότι η εν λόγω ρύθμιση είναι αναγκαία για την προσήκουσα άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, όπως είναι οργανωμένο στο οικείο κράτος μέλος.».

3. **Προτεινόμενη Τροποποίηση, με προσθήκη τέταρτης παραγράφου, επί του λεκτικού του Κανονισμού με αριθμό 21, περί Σύγκρουσης Συμφερόντων, ούτως ώστε να προβλέπει τα ακόλουθα (έμφαση ως προς την προτεινόμενη προσθήκη κειμένου):**

‘21. — (4) Κάθε Δικηγόρος που συμμετέχει, είτε στο Διοικητικό Συμβούλιο του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου, είτε σε Επιτροπή του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου, είτε σε Επιτροπές των Τοπικών Δικηγορικών Συλλόγων, είτε σε οποιαδήποτε συνάντηση ή σύσκεψη, όπου καλείται να

εκπροσωπήσει οποιοδήποτε από τα πιο πάνω Όργανα, οφείλει να προβαίνει σε ρητή αποκάλυψη σύγκρουσης συμφερόντων, πριν από την έναρξη συζήτησης που αφορά συγκεκριμένο ζήτημα αναφορικά με το οποίο προκύπτει η πιθανή ύπαρξη σύγκρουσης συμφερόντων, και να απέχει από τη συζήτηση και/ή τοποθέτηση αναφορικά με το εν λόγω ζήτημα. Για τους σκοπούς του παρόντος εδαφίου, «σύγκρουση συμφερόντων» υφίσταται και/ή επέρχεται άνευ ετέρου σε περίπτωση που οι επιδιωκόμενοι και/ή οι εξυπηρετούμενοι, με το υπό συζήτηση θέμα, αντικειμενικοί σκοποί εξυπηρετούν, άμεσα ή έμμεσα, προσωπικό ή ιδιωτικό συμφέρον του/της Δικηγόρου, ή αυτοί βρίσκονται σε διάσταση ή/και σύγκρουση με προσωπικό ή ιδιωτικό συμφέρον του Δικηγόρου, γεγονός το οποίο ο/η Δικηγόρος γνωρίζει ή οφείλε να γνωρίζει, έτσι που να ωθείται ή σε οποιοδήποτε στάδιο της συζήτησης αναφορικά με το συγκεκριμένο θέμα να δύναται να ενεργήσει, επηρεάζοντας καθ' οιονδήποτε τρόπο την συγκεκριμένη διαδικασία προς την κατεύθυνση εξυπηρέτησης του προσωπικού ή ιδιωτικού συμφέροντος του/της Δικηγόρου, αγνοώντας ή παραβλέποντας την πιστή τήρηση των περι Δεοντολογίας των Δικηγόρων Κανονισμών.

Αιτιολόγηση Προτεινόμενης Τροποποίησης

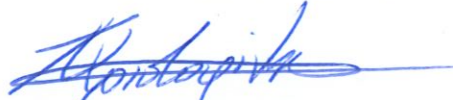
1. Η εν λόγω προτεινόμενη τροποποίηση ενισχύει την εφαρμογή της Αρχής της Διαφάνειας αλλά και της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των συναδέλφων Δικηγόρων και του Κοινού προς έκαστο Δικηγόρο και το Δικηγορικό Λειτουργήμα.
2. Η έννοια της "σύγκρουσης συμφερόντων" σχετικά με την εφαρμογή του ως άνω εδαφίου είναι ανάλογη, και έχει προσαρμοστεί με βάση την έννοια, της "σύγκρουσης συμφερόντων" που έχει αποδοθεί στο Μέρος V Άρθρο 2 σελίδα 4 του Κώδικα Αρχών και Κανόνων Δεοντολογίας για τα Μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων (*προσβάσιμος στην ιστοσελίδα της Βουλής των Αντιπροσώπων με ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.parliament.cy/images/media/redirectfile/3-%CE%9A%CE%A9%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A3%20%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%A9%CE%9D%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%9A%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%9D%CE%A9%CE%9D%20%CE%94%CE%95%CE%9F%CE%9D%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91%CE%A3%20%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%A4%CE%91%20%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%97%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%92%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%97%CE%A3%20%CE%A4%CE%A9%CE%9D%20%CE%91%CE%9D%CE%A4%CE%99%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D.pdf>*), που διαλαμβάνει τα ακόλουθα:

“Για σκοπούς του παρόντος Κώδικα, «σύγκρουση συμφερόντων» υφίσταται και/ή επέρχεται άνευ ετέρου σε περίπτωση που οι επιδιωκόμενοι και/ή οι εξυπηρετούμενοι με υπό συζήτηση σχέδιο νόμου αντικειμενικοί σκοποί εξυπηρετούν, άμεσα ή έμμεσα, προσωπικό ή ιδιωτικό συμφέρον ή βρίσκονται σε διάσταση ή/και σύγκρουση με προσωπικό ή ιδιωτικό συμφέρον, γεγονός το οποίο ο βουλευτής γνωρίζει, έτσι που να ωθείται ή σε οποιοδήποτε στάδιο κοινοβουλευτικής διαδικασίας να δύναται να ενεργήσει, επηρεάζοντας καθ' οιονδήποτε τρόπο τη νομοθετική διαδικασία προς την

κατεύθυνση εξυπηρέτησης αποκλειστικά του προσωπικού ή ιδιωτικού συμφέροντος, αγνοώντας ή παραβλέποντας το γενικό συμφέρον και/ή το δημόσιο συμφέρον:

Νοείται ότι, η Επιτροπή Δεοντολογίας προβαίνει αμελλητί σε δημοσιοποίηση κάθε υποβληθείσας δήλωσης σύγκρουσης συμφερόντων δι' αναρτήσεως αυτής στην επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Αντιπροσώπων, η οποία παραμένει αναρτημένη μέχρι τη λήξη της οικείας Βουλευτικής Περιόδου."

Με συναδελφικούς χαιρετισμούς,

Παντελής Χριστοφίδης
Δικηγόρος

Μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας και του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου
(Αρ. Μητρώου 3669)